ISSN (o): 3030-3362

№ 5(27)
27.05.2025
IF 2024
11.7

RTADQIQ VA TATBIQ
Research and implementation

scientific-methodical journal

SCIENCES

Exact, Natural, Political, Social, Economic, Technical, Medical, Pedagogical

zenodo
Google scholar
OpenAIRE
ISSN INTERNATIONAL STANDARD SERIAL NUMBER INTERNATIONAL CENTRE
CERTIFICATE № 078777
rai-journal.uz
@ferteach_uz

Editor in Chief:
F.M.Mukhtarov
PhD, associate prof

Executive editor
S.I.Zokirov
PhD, associate prof

Languages:
Uzbek, Russian, English and Karakalpak

Registered in the Agency of Information and Mass Communications under the Administration of the President of the Republic of Uzbekistan on May 3, 2023 under number 078777.

IF-2024: 11.7

@ferteach_uz
+99893-343-13-14
https://rai-journal.uz

SCAN ME

Editorial Board:

B.R.Ismailov *– Dr. Tech. Sc., Prof., M.Avezov South Kaz. Univ., Shymkent, Kazakhstan*
I.Bjorn *- Ph.D., Imeritus, Technical University of Denmark, Copenhagen, Denmark*
A.Rasulov *– Dr. Phys.-Math. Sc., Prof., TUIT Fergana Branch, Fergana, Uzbekistan*
L.K.Mamadaliyeva *– Dr. Tech. Sc. (DSc), Prof., FerPI, Fergana, Uzbekistan*
M.E.Yunusaliyev *– Dr. Tech. Sc. (DSc), Prof., FerPI, Fergana, Uzbekistan*
X.B.Ismailov *– Can. Tech. Sc., Assoc. Prof., M.Avezov South Kaz. Univ., Shymkent, Kazakhstan*
J.T.Moldaliyev *– Can. Bio. Sc., Assoc. Prof.. OshSU, Osh, Kyrgyzstan*
O.S.Nazarmatov *– DSc in Econ., TUIT Fergana Branch, Fergana, Uzbekistan*
G.K.Obidova *- DSc in Ped., TUIT Fergana Branch, Fergana, Uzbekistan*
T.M.Abdullayev *- Ph.D. in Tech. Sc., TUIT Fergana Branch, Fergana, Uzbekistan.*
N.I.Ibrokhimov *- Ph.D. in Phys.-Math., TUIT Fergana Branch, Fergana, Uzbekistan.*
A.R.Nurmatov *- Ph.D. in History, NamSU, Fergana, Uzbekistan.*
T.Yu.Bakirov *- PhD in Ped. Sc., FarSU, Fergana, Uzbekistan*
D.F.Tukhtasinov *- Ph.D. in Ped. Sc., TUIT Fergana branch, Fergana, Uzbekistan.*
S.B.Atajonova *- Ph.D in Ped. Sc., AndMI, Andijan Uzbekistan*
Sh.A.Umarov *- Ph.D. in Phys.-Math. Sc., TUIT Fergana branch, Fergana, Uzbekistan.*
I.A.Rustamov *- Ph.D. in Phil. Sc., TUIT Fergana branch, Fergana, Uzbekistan.*
B.Kh.Tolipov *- Ph.D. in Phil. Sc., TUIT Fergana branch, Fergana, Uzbekistan.*
O.Kh.Otakulov *- Can. Tech. Sc., Assoc. Prof.. TUIT Fergana branch, Uzbekistan*
O.S.Raimjonova *- Ph.D in Tech. Sc., Assoc. Prof., TUIT Fergana branch, Uzbekistan*
R.A.Nurdinova *- Ph.D in Tech. Sc., Assoc. Prof., TUIT Fergana branch, Uzbekistan*
M.I.Ismoilov *- Ph.D in Tech. Sc., Assoc. Prof., TUIT Fergana branch, Uzbekistan*
I.T.Tojiboyev *- Can. Tech. Sc., Assoc. Prof., Fergana State University, Uzbekistan*
Sh.J.Kholmatov *- PhD., TUIT Fergana branch, Fergana, Uzbekistan*
Z.N.Khatamova *- PhD. in Tech. Sc., TUIT Fergana branch, Fergana, Uzbekistan*
Q.Kh. Akhunov *- Can. Tech. Sc., Assoc. Prof., Fergana Polytechnic Institute, Uzbekistan*
M.Kh. Okhunov *- Can. Tech. Sc., Assoc. Prof., Fergana Polytechnic Institute, Uzbekistan*
A.Q. Khomidov *- Can. Tech. Sc., Assoc. Prof., Fergana Polytechnic Institute, Uzbekistan*
Sh.Sh. Akramov *- PhD, TUIT Fergana Branch, Fergana, Uzbekistan*
A.A. Salimov *- PhD in Econ., Fergana Polytechnic Institute, Uzbekistan*
Z.G'. Ubaydullayev *– Can. Econ., TUIT Qarchi Branch, Qarchi, Uzbekistan*
S.S. Ibragimov *- Ph.D in Tech. Sc., AndMI, Andijan Uzbekistan*
Sh.J. Kholmatov *- Ph.D. in Phil., TUIT Fergana Branch, Fergana, Uzbekistan*
G.D. Kuchkarova *- Ph.D. in Phil., TUIT Fergana Branch, Fergana, Uzbekistan*
I.R.Teshabayeva *- Ph.D. in Tech. Sc., TUIT Fergana Branch, Fergana, Uzbekistan*
A.L.Meliquziyev *- Ph.D. in Phil. Sc., TUIT Fergana Branch, Fergana, Uzbekistan*
O.U.Kholmatova *- Ph.D. in Phil. Sc., TUIT Fergana Branch, Fergana, Uzbekistan*
N.N.Radjabov *- Ph.D. in Phil. Sc., Assoc. Prof., Oriental University, Tashkent, Uzbekistan*
Sh.A.Yuldashov *- Ph.D. in Tech. Sc., Fergana State University, Fergana, Uzbekistan*
A.A.Yuldashev *- Ph.D. in Tech. Sc., Fergana State University, Fergana, Uzbekistan*
M.Israilov *- Can. Tech. Sc., Armed Forces of the Republic of Uzbekistan Academy of Forces*
N.S.Abdullaeva *- PhD in Ped. Sc., NamDU, Namangan, Uzbekistan*
A.G.Turgunboyeva *- PhD in Ped. Sc., NamDPI, Namangan, Uzbekistan*
M.A.Abdullaeva *- Prof., NamDU, Namangan, Uzbekistan*
I.O.Ergashev *- PhD in Econ., Fiscal Institute, Tashkent, Uzbekistan*
N.T.Mamatxanova *- PhD in Ped. Sc., NamDPI, Namangan, Uzbekistan*
U.Yu.Akhundzhanov *- PhD in Tech. Sc., TUIT Fergana Branch, Fergana, Uzbekistan*
O.M.Ergashev *- PhD in Tech. Sc., TUIT Fergana Branch, Fergana, Uzbekistan*
N.R.Khallieva *- PhD in Econ., Bukhara MTI, Bukhara, Uzbekistan*
F.K.Achilova *– Can. Econ. Sc., TUIT Qarchi Branch, Qarchi, Uzbekistan*
A.K.Samyayev *- PhD in Geog., Sam. Reg. Ped. Skills Center, Samarkand, Uzbekistan*
J.S.Abdullayev *- Can. Phys.-Math. Sc., Assoc. Prof.. TUIT Fergana branch, Uzbekistan*
N.D.Botirova *–PhD in Ped, TUIT Fergana Branch, Fergana, Uzbekistan*

Bosh muharrir:

Tahrir hay'ati:

F.M.Mukhtarov
PhD, dotsent

Ijrochi muharrir:
S.I.Zokirov
PhD, dotsent

Nashr tillari:
O‘zbek, Rus, Inzliz va Qoraqalpoq

O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan 2023-yil 3-mayda 078777 raqami bilan ro‘yxatga olingan.

IF-2024: 11.7

@ferteach_uz
+99893-343-13-14
https://rai-journal.uz

B.R.Ismailov *– t.f.d., prof. M.Avezov Jan. Qoz. Univ-ti., Chimkent, Qozog‘iston*
I.Byorno - *Ph.D., Imeritus, Daniya Texnika Universiteti, Kopengagen, Daniya*
A.Rasulov *– f.-m..f.d., prof.TATU Farg‘ona filiali, Farg‘ona, O‘zbekiston*
L.K.Mamadaliyeva – *t.f.d. (DSc), prof. FarPI, Farg‘ona, O‘zbekiston*
M.E.Yunusaliyev – *t.f.d. (DSc), prof. FarPI, Farg‘ona, O‘zbekiston*
X.B.Ismailov- *t.f.n., dot., M.Avezov Jan. Qoz. Univ-ti., Chimkent, Qozog‘iston*
J.T.Moldaliyev *- bio. f. n., dotsent. OshDU, Osh, Qirg‘iziston*
O.S.Nazarmatov *- iqt.f.d. DSc, TATU Farg‘ona filiali, Farg‘ona, O‘zbekiston*
G.K.Obidova *- ped.f.d. DSc, TATU Farg‘ona filiali, Farg‘ona, O‘zbekiston*
T.M.Abdullayev *– t.f.b. Ph.D., TATU Farg‘ona filiali, Farg‘ona, O‘zbekiston.*
N.I.Ibrokhimov *– f.-m.f.b. Ph.D., TATU Farg‘ona filiali, Farg‘ona, O‘zbekiston.*
A.R.Nurmatov *– tarix f.b. Ph.D., NamDU, Farg‘ona, O‘zbekiston.*
T.Yu.Bakirov *- ped. f.b. PhD, FarDU, Farg‘ona, O‘zbekiston*
D.F.To‘xtasinov *- ped.f.b. Ph.D., TATU Farg‘ona filiali, Farg‘ona, O‘zbekiston.*
S.B.Atajonova *- ped.f.b. Ph.D, AndMI, Andijon O‘zbekiston*
Sh.A.Umarov *- f.-m.f.b. Ph.D., TATU Farg‘ona filiali, Farg‘ona, O‘zbekiston.*
I.A.Rustamov *- fal.f.b. Ph.D., TATU Farg‘ona filiali, Farg‘ona, O‘zbekiston.*
B.X.Tolipov *- f.f.b. Ph.D., TATU Farg‘ona filiali, Farg‘ona, O‘zbekiston.*
O.X.Otaqulov *– t.f.n., dotsent. TATU Farg‘ona filiali, O‘zbekiston*
O.S.Raimjonova *– t.f.b. Ph.D, dotsent, TATU Farg‘ona filiali, O‘zbekiston*
R.A.Nurdinova *– t.f.b. Ph.D, dotsent, TATU Farg‘ona filiali, O‘zbekiston*
M.I.Ismoilov – *t.f.b. Ph.D, dotsent, TATU Farg‘ona filiali, O‘zbekiston*
I.T.Tojiboyev *– t.f.n., dotsent, Farg‘ona davlat universiteti, O‘zbekiston*
Sh.J.Kholmatov *- i.i.f.b. PhD., TATU Farg‘ona filiali, Farg‘ona, O‘zbekiston*
Z.N.Khatamova *- t.f.b. PhD., TATU Farg‘ona filiali, Farg‘ona, O‘zbekiston*
Q.X. Axunov *- t.f.n., dotsent, Farg‘ona politexnika instituti, O‘zbekiston*
M.X. Oxunov *- t.f.n., dotsent, Farg‘ona politexnika instituti, O‘zbekiston*
A.Q.Xomidov *- t.f.n., dotsent, Farg‘ona politexnika instituti, O‘zbekiston*
Sh.Sh.Akramov *– q.x.f.b. PhD, TATU Farg‘ona filiali, Farg‘ona, O‘zbekiston*
A.A.Salimov *- iqt.f.b. PhD, Farg‘ona politexnika instituti, O‘zbekiston*
Z.G‘.Ubaydullayev *- iqt.f.n., TATU Qarchi filiali, Qarchi, O‘zbekiston*
S.S.Ibragimov *- t.f.b. Ph.D, AndMI, Andijon O‘zbekiston*
Sh.J.Xolmatov*- fal.f.b. Ph.D., TATU Farg‘ona filiali, Farg‘ona, O‘zbekiston*
G.D.Kuchkarova*- fal.f.b. Ph.D., TATU Farg‘ona filiali, Farg‘ona, O‘zbekiston*
I.R.Teshabayeva *- t.f.b. Ph.D., TATU Farg‘ona filiali, Farg‘ona, O‘zbekiston*
A.L.Meliquziyev*- fil.f.b. Ph.D., TATU Farg‘ona filiali, Farg‘ona, O‘zbekiston*
O.U.Xolmatova*- fil.f.b. Ph.D., TATU Farg‘ona filiali, Farg‘ona, O‘zbekiston*
N.N.Radjabov*- fil.f.b. Ph.D., dotsent, Oriental University, Toshkent, O‘zbekiston*
Sh.A.Yuldashov *- t.f.b. Ph.D., Farg‘ona davlat universiteti, Farg‘ona, O‘zbekiston*
A.A.Yuldashev *- t.f.b. Ph.D., Farg‘ona davlat universiteti, Farg‘ona, O‘zbekiston*
M.Israilov *- t.f.n., O‘zbekiston Respublikasi Qurolli Kuchlar Akademiyasi*
N.S.Abdullayeva *- p.f.b. PhD, NamDU, Namangan, O‘zbekiston*
A.G.Turg‘unboyeva *- p.f.b. PhD, NamDPI, Namangan, O‘zbekiston*
M.A.Abdullayeva *- professor, NamDU, Namangan, O‘zbekiston*
I.O.Ergashev *– iqt.f.b. PhD, Fiskal instituri, Toshkent, O‘zbekiston*
N.T.Mamatxanova *- p.f.b. PhD, NamDPI, Namangan, O‘zbekiston*
U.Yu.Axundjanov *- t.f.b. PhD, TATU Farg‘ona filiali, Farg‘ona, O‘zbekiston*
O.M.Ergashev *- t.f.b. PhD, TATU Farg‘ona filiali, Farg‘ona, O‘zbekiston*
N.R.Xallieva *- iqt.f.b. PhD, Buxoro MTI, Buxoro, O‘zbekiston*
F.K.Achilova *- iqt.f.n., TATU Qarchi filiali, Qarchi, O‘zbekiston*
A.K.Samyayev *- g.f.b. PhD, Sam. vil. ped. mah. mar, Samarqand, O‘zbekiston*
J.S.Abdullayev *- f.-m.f.n., TATU Farg‘ona filiali, Farg‘ona, O‘zbekiston.*
N.D.Botirova *– ped.f.b. PhD, TATU Farg‘ona filiali, Farg‘ona, O‘zbekiston*

O‘smir yoshdagi o‘quvchilarda axborot vositalaridan to‘g‘ri foydalanish madaniyatini shakllantirish metodikasi

Nurmuxammedov Ma’rufjon

Farg’ona Davlat Texnika Universiteti talabasi
marufjonteam@gmail.com

Copyright: © 2025 by the author.
Licensee: This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution (CC BY) license (https:// creativecommons.org/licenses/by/ 4.0/).

Annotatsiya: Zamonaviy raqamli dunyoda axborot vositalari o‘smir yoshdagi o‘quvchilarning hayotida muhim o‘rin tutadi. Biroq, ushbu vositalardan noto‘g‘ri foydalanish kiberxavfsizlik, axloqiy me’yorlarning buzilishi va psixologik muammolarga olib kelishi mumkin. Ushbu maqola o‘smirlar orasida axborot vositalaridan to‘g‘ri foydalanish madaniyatini shakllantirishning psixologik-pedagogik asoslari, raqamli savodxonlikni rivojlantirishning amaliy metodlari va axborot xavfsizligini ta’minlash strategiyalarini tahlil qiladi. O‘qituvchilar, ota-onalar va ta’lim muassasalarining ushbu jarayondagi roli alohida e’tiborga olinadi. Maqola O‘zbekiston ta’lim tizimida raqamli savodxonlikni joriy etish bo‘yicha dolzarb muammolarni ko‘rib chiqadi va amaliy tavsiyalar beradi. Ushbu ish ta’lim sohasidagi mutaxassislar, o‘qituvchilar va ota-onalar uchun metodik qo‘llanma sifatida xizmat qiladi.

Kalit so‘zlar: axborot vositalari, raqamli savodxonlik, o‘smirlar, axborot xavfsizligi, pedagogika, ta’lim, kiberxavfsizlik, raqamli axloq

Methodology for the formation of a culture of correct use of media among adolescent students

Nurmukhammedov Marufjon

Fergana State Technical University, Student
marufjonteam@gmail.com

Abstract: In the modern digital world, media play an important role in the lives of adolescents. However, improper use of these tools can lead to cybersecurity, violation of moral standards, and psychological problems. This article analyzes the psychological and pedagogical foundations of forming a culture of proper use of media among adolescents, practical methods for developing digital literacy, and strategies for ensuring information security. The role of teachers, parents, and educational institutions in this process is given special attention. The article considers current issues in the implementation of digital literacy in the education system of Uzbekistan and provides practical recommendations. This work serves as a methodological guide for education specialists, teachers, and parents.

Keywords: media, digital literacy, adolescents, information security, pedagogy, education, cybersecurity, digital ethics

Методика формирования культуры правильного использования медиа у учащихся подросткового возраста.

Нурмухаммедов Маруфжон

Ферганский государственный технический университет, студент
marufjonteam@gmail.com

Аннотация: В современном цифровом мире средства массовой информации играют важную роль в жизни подростков. Однако неправильное использование этих инструментов может привести к нарушениям кибербезопасности, этическим нарушениям и психологическим проблемам. В статье анализируются психолого-педагогические основы формирования культуры правильного использования средств массовой информации у подростков, практические методы развития цифровой грамотности, стратегии обеспечения информационной безопасности. Особое внимание уделяется роли педагогов, родителей и образовательных учреждений в этом процессе. В статье рассматриваются актуальные вопросы внедрения цифровой грамотности в систему образования Узбекистана и даются практические рекомендации. Данная работа служит методическим руководством для специалистов в области образования, учителей и родителей.

Ключевые слова: медиа, цифровая грамотность, подростки, информационная безопасность, педагогика, образование, кибербезопасность, цифровая этика

Kirish. Zamonaviy dunyoda axborot vositalari inson hayotining barcha jabhalariga chuqur kirib bordi. Internet, ijtimoiy tarmoqlar, raqamli platformalar va mobil ilovalar nafaqat aloqa vositasi, balki bilim olish, ijodiy faoliyat va ijtimoiy munosabatlarning muhim manbai sifatida xizmat qilmoqda. Ayniqsa, o‘smir yoshdagi o‘quvchilar ushbu vositalardan keng foydalanadilar, chunki ular raqamli muhitda “raqamli fuqarolar” sifatida o‘smoqdalar. Biroq, axborot vositalarining cheksiz imkoniyatlari bilan birga, ularning noto‘g‘ri yoki nazoratsiz ishlatilishi jiddiy xavf-xatarlarni keltirib chiqarishi mumkin. Masalan, soxta axborot tarqalishi, shaxsiy ma’lumotlarning o‘g‘irlanishi, kiberbulling va axloqiy me’yorlarning buzilishi kabi muammolar o‘smirlarning psixologik salomatligi va ijtimoiy rivojlanishiga salbiy ta’sir ko‘rsatadi.

O‘zbekiston kabi rivojlanayotgan mamlakatlarda raqamli texnologiyalarning jadal joriy etilishi ta’lim tizimiga yangi talablar qo‘ymoqda. Bu esa yosh avlodni raqamli muhitda xavfsiz va samarali ishlashga tayyorlash zarurligini yanada oshiradi. O‘smirlarning axborot vositalaridan foydalanish madaniyatini shakllantirish nafaqat ularning shaxsiy rivojlanishiga xizmat qiladi, balki jamiyatning axborot xavfsizligini ta’minlashda muhim omil hisoblanadi.

O‘smirlik davri – shaxsiyatning shakllanishi, dunyoqarashning rivojlanishi va ijtimoiy ko‘nikmalarning mustahkamlanishi uchun muhim bosqich. Bu yoshda o‘quvchilar axborotni tanqidiy tahlil qilish, ishonchli manbalarni ajratish va raqamli muhitda axloqiy me’yorlarga rioya qilish kabi ko‘nikmalarga to‘liq ega bo‘lmaydilar. Shu sababli, ta’lim tizimi o‘quvchilarni ushbu ko‘nikmalarga o‘rgatish va ularda mas’uliyatli raqamli fuqarolik madaniyatini shakllantirish vazifasini o‘z zimmasiga olishi zarur.

Ushbu maqola o‘smir yoshdagi o‘quvchilarda axborot vositalaridan to‘g‘ri foydalanish madaniyatini shakllantirishning pedagogik va amaliy metodlarini tahlil qilishga bag‘ishlanadi.

Psixologik-pedagogik jihatlar. O‘smirlik davri psixologik va emotsional rivojlanishning murakkab bosqichi bo‘lib, bu yoshda o‘quvchilarning axborotni qabul qilish va tahlil qilish qobiliyatlari hali to‘liq shakllanmagan bo‘ladi. Ular ko‘pincha axborot oqimlarini filtrlashda qiyinchiliklar tortadilar va ijtimoiy tarmoqlardagi manipulyativ kontentga osonlikcha ishonib qolishlari mumkin. Shu sababli, o‘qituvchilar o‘quvchilarga axborotning ishonchliligini baholash, soxta xabarlarni aniqlash va axborotni tizimli qayta ishlash ko‘nikmalarini o‘rgatishda muhim rol o‘ynaydi. Psixologik yondashuv sifatida, o‘quvchilarning yosh xususiyatlariga mos ravishda darslar tashkil etilishi, ularning qiziqishlari va ehtiyojlariga e’tibor berilishi zarur.[2]

Raqamli savodxonlikni rivojlantirish. Raqamli savodxonlik o‘smirlarning zamonaviy axborot muhitida samarali ishlashini ta’minlaydi. Bu jarayonda quyidagi metodlar qo‘llaniladi:

Interaktiv mashg‘ulotlar: O‘quvchilar axborot qidirish, tahlil qilish va tasniflash bo‘yicha amaliy topshiriqlar bajaradilar. Masalan, ishonchli manbalarni aniqlash bo‘yicha guruhli vazifalar.

loyihali faoliyat: O‘quvchilar guruhlarda raqamli loyihalar, masalan, ijtimoiy tarmoqlarda xavfsiz harakatlanish bo‘yicha videoroliklar tayyorlaydilar.

O‘quv resurslari: Raqamli axloq, kiberxavfsizlik va axborotni boshqarish bo‘yicha maxsus darsliklar va onlayn kurslar.

Tanqidiy fikrlash mashqlari: O‘quvchilarga axborotni tahlil qilish va undagi xatolar yoki manipulyatsiyalarni aniqlash bo‘yicha mashqlar beriladi.

Raqamli savodxonlikni rivojlantirishda o‘quvchilarning faol ishtiroki muhimdir. Shu maqsadda, o‘yinlashtirilgan platformalar va raqamli simulyatorlar qo‘llanilishi mumkin[1].

Axborot xavfsizligi. Axborot xavfsizligi o‘smirlarning raqamli muhitda himoyalangan bo‘lishini ta’minlaydi. O‘quvchilarga quyidagi ko‘nikmalar o‘rgatilishi zarur:

Parol xavfsizligi: Kuchli parollar yaratish, ikki faktorli autentifikatsiyadan foydalanish va parollarni muntazam yangilash.

Shaxsiy ma'lumotlar himoyasi: Ijtimoiy tarmoqlarda shaxsiy ma'lumotlarni ulashishdan qochish va maxfiylik sozlamalarini to'g'ri boshqarish.

Kiberxurujlarni aniqlash: Soxta saytlar, fishing xabarlari va zararli ilovalarni aniqlash bo'yicha amaliy mashg'ulotlar.[6]

Xavfsiz internet odatlari: VPN va antivirus dasturlaridan foydalanish, ochiq Wi-Fi tarmoqlarida ehtiyotkorlik. Bundan tashqari, o'quvchilarga kiberxavfsizlik bo'yicha doimiy ravishda yangilanib turadigan bilimlar berilishi lozim, chunki raqamli xavf-xatarlar doimo rivojlanib boradi.

Raqamli muhitda axloqiy me'yorlarga rioya qilish o'smirlarning ijtimoiy mas'uliyatini oshiradi. O'quvchilarga quyidagi jihatlar o'rgatiladi:

- Kiberbullingning oldini olish va uning oqibatlari haqida xabardorlik.
- Boshqalarning shaxsiy chegaralariga hurmat bilan munosabatda bo'lish.
- Raqamli muhitda mualliflik huquqlariga rioya qilish va plagiatdan qochish.
- Ijtimoiy tarmoqlarda ijobiy imidj shakllantirish va salbiy kontentdan voz kechish.

Raqamli axloqni o'rgatishda o'qituvchilar o'z xatti-harakatlarida namuna bo'lishlari muhimdir. O'qituvchilar nafaqat bilim beruvchi, balki o'quvchilarga raqamli muhitda yo'l-yo'riq ko'rsatuvchi murabbiy sifatida xizmat qiladilar. Ularning vazifalari quyidagilarni o'z ichiga oladi: Zamonaviy texnologiyalarni darslarda qo'llash va o'quvchilarni raqamli vositalardan samarali foydalanishga o'rgatish. O'quvchilarning raqamli savodxonlik darajasini baholash va individual yondashuvlarni qo'llash. O'quvchilar bilan ochiq muloqot orqali ularning raqamli muhitdagi muammolarini aniqlash va yechim topish. O'qituvchilarning o'z malakasini doimiy oshirishi, raqamli texnologiyalar bo'yicha maxsus kurslarda qatnashishi zarur.

O'smirlarning raqamli savodxonlikka qiziqishini oshirish uchun motivatsion usullar muhim ahamiyatga ega. Quyidagi yondashuvlar samarali:

O'yinlashtirish: Raqamli savodxonlikni o'rgatishda o'yin elementlaridan foydalanish, masalan, kiberxavfsizlik bo'yicha viktorinalar.

Musobaqalar: Raqamli loyihalar bo'yicha maktab yoki viloyat miqyosidagi musobaqalar tashkil etish.

Mukofot tizimlari: O'quvchilarning faolligi uchun sertifikatlar yoki raqamli nishonlar berish.[5]

Innovatsion texnologiyalar. Zamonaviy texnologiyalar raqamli savodxonlikni o‘rgatishda katta imkoniyatlar yaratadi.

Virtual reallik (VR): O‘quvchilar VR yordamida xavfsiz internet muhitini simulyatsiya qilish orqali amaliy tajriba olishlari mumkin.

Sun’iy intellekt (AI): AI-ga asoslangan o‘quv platformalari o‘quvchilarning bilim darajasiga mos topshiriqlarni taklif qiladi.

O‘zbekiston maktablarida bunday texnologiyalarni joriy etish resurslar va o‘qituvchilar malakasiga bog‘liq bo‘lsada, bu yo‘nalishda pilot loyihalar boshlash mumkin. Raqamli savodxonlikni ta’lim tizimiga integratsiya qilish uchun maxsus o‘quv dasturlari ishlab chiqilishi zarur. Bu dasturlar quyidagi jihatlarni qamrab olishi kerak:

Axborotni tahlil qilish va tanqidiy fikrlash ko‘nikmalari.

Kiberxavfsizlik va raqamli axloq bo‘yicha amaliy mashg‘ulotlar.

O‘quvchilarning yoshiga mos interaktiv va innovatsion usullar.

O‘zbekiston Ta’lim vazirligi tomonidan bunday dasturlarni ishlab chiqish va sinovdan o‘tkazish uchun maxsus ishchi guruhlar tashkil etilishi mumkin.[3][4]

O‘quvchilarning ijtimoiy mas’uliyati

O‘smirlarning raqamli muhitda ijtimoiy mas’uliyatini oshirish muhimdir. Bu jarayonda o‘quvchilarga quyidagi tushunchalar singdiriladi:

- Raqamli muhitda jamiyatga foyda keltiruvchi kontent yaratish.
- Soxta axborot tarqalishiga qarshi kurashda faol ishtirok etish.
- Raqamli fuqarolik sifatida mas’uliyatli xatti-harakatlar ko‘rsatish.[8]

Xulosa

O‘smir yoshdagi o‘quvchilarda axborot vositalaridan to‘g‘ri foydalanish madaniy- atini shakllantirish zamonaviy ta’lim tizimining eng muhim vazifalaridan biridir. Raqamli savodxonlik, axborot xavfsizligi va raqamli axloqni o‘rgatish nafaqat o‘quvchilarning shaxsiy rivojlanishiga xizmat qiladi, balki jamiyatning umumiy axborot xavfsizligini ta’minlashga yordam beradi. Ushbu jarayonda o‘qituvchilarning pedagogik mahorati, ota-onalarning faol ishtiroki, innovatsion texnologiyalardan foydalanish va maxsus o‘quv dasturlarini ishlab chiqish muhim ahamiyatga ega. O‘zbekistonning ta’lim sohasida raqamli savodxonlikni rivojlantirish bo‘yicha olib borilayotgan ishlar ijobiy natijalar bermoqda, ammo bu yo‘nalishda yanada kengroq tizimli yondashuv talab etiladi. Masalan, maktablarda raqamli savodxonlik bo‘yicha majburiy darslar joriy etilishi, o‘qituvchilar uchun malaka oshirish kurslari ko‘paytirilishi va ota-onalarni jalb qilish bo‘yicha maxsus dasturlar ishlab chiqilishi lozim. Shu bilan birga, xalqaro tajribalarni o‘rganish va ularni mahalliy sharoitlarga moslashtirish orqali ta’lim

sifatini oshirish mumkin. Kelajakda raqamli texnologiyalarning rivojlanishi bilan axborot vositalaridan foydalanish madaniyatini shakllantirish yanada dolzarb bo‘lib qoladi. Shu sababli, ta’lim muassasalari, davlat idoralari va xususiy sektor o‘rtasida hamkorlikni mustahkamlash, innovatsion yechimlarni joriy etish va yosh avlodni raqamli fuqarolik mas’uliyatiga tayyorlash zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. G‘ulomov, A. (2023). Raqamli savodxonlik va axborot xavfsizligi. Toshkent: Fan va texnologiya.
2. Sharipova, N. (2022). O‘smirlar psixologiyasi va ta’lim metodlari. Samarqand: SamDU nashriyoti.
3. UNESCO. (2021). Digital Literacy in Education: A Global Perspective. Paris: UN- ESCO Publishing.
4. Prensky, M. (2001). Digital Natives, Digital Immigrants. On the Horizon, 9(5), 1-
5. Rahimov, B. (2024). O‘zbekistonda raqamli ta’lim. Toshkent: O‘zbekiston nashriy- oti.
6. Qodirova, D. (2023). Kiberxavfsizlik asoslari. Toshkent: Akademnashr.
7. European Commission. (2020). Digital Education Action Plan 2021-2027. Brus- sels: European Commission.
8. Livingstone, S., Haddon, L. (2009). Kids Online: Opportunities and Risks for Children. Bristol: Policy Press.
9. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020 yil 5 oktyabrdagi “Raqamli O‘zbekiston – 2030” strategiyasini tasdiqlash to‘g‘risidagi farmoni. Toshkent: O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi

Jurnal haqida

“Tadqiq va tadbiq” ilmiy-uslubiy jurnali Fer-Teach MChJ tomonidan tashkil etilgan. Mazkur jurnal O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan 2023 yil 3 mayda №078777 raqam bilan ro‘yxatga olingan.

ISSN 3030-3362

Jurnalda texnologiya sohasidagi ixtisoslashtirilgan jurnal bo'lib, texnik fanlarning turli sohalari: fizika, matematika, axborot texnologiyalari bo'yicha tadqiqot va ishlanmalarning barcha asosiy yo'nalishlarini qamrab oladi. Jurnalda tilshunoslik, o‘qitish metodikasi va texnika fanlarining rivojlanish tarixiga oid ilmiy maqolalar ham chop etiladi.

Manzil: 15010, Farg‘ona viloyati, Farg‘ona shahri, ko‘ch. Solima, 23/4, kvartira. 26
E-mail: chief_editor@rai-journal.uz
Veb-sayt: https://rai-journal.uz/
Tillar: o‘zbek, rus, ingliz, qoraqalpoq

О журнале

Научно-методический журнал «Исследования и внедрение» учрежден ООО «Fer-Teach». Данный журнал зарегистрирован номером № 078777 Агентством информации и массовых коммуникаций при Администрации Президента Республики Узбекистан от 3 мая 2023 года.

ISSN 3030-3362

«Исследования и внедрение» является специализированным журналом в области технологий и охватывает все основные направления исследований и разработок в различных областях технических наук: физика, математика, информационные технологии. Журнал также публикует научные статьи по языкознанию, методике преподавания и истории развития технических наук.

Адрес:150100, Ферганская область, г. Фергана, ул. Солима, 23/4, кв. 26
E-mail: chief_editor@rai-journal.uz
Сайт: https://rai-journal.uz/
Языки: узбекский, русский, английский, каракалпакский

About the journal

The scientific and methodological journal "Research and Implementation" was founded by Fer-Teach LLC. This journal is registered under number 078777 by the Agency for Information and Mass Communications under the Administration of the President of the Republic of Uzbekistan dated May 3, 2023.

ISSN 3030-3362

"Research and Implementation" is a specialized journal in the field of technology and covers all the main areas of research and development in various fields of technical sciences: physics, mathematics, information technology. The journal also publishes scientific articles on linguistics, teaching methods and the history of the development of technical sciences.

Address: 150100, Fergana region, Fergana city, Solima street, 23/4, apt. 26
E-mail: chief_editor@rai-journal.uz
Website: https://rai-journal.uz/
Languages: Uzbek, Russian, English, Karakalpak

DIQQAT!

Jurnal materiallaridan foydalanganda manbani ko‘rsatish kerak.
Maqola mualliflari maqolalar mazmuni va ularning nashr etilishi fakti uchun javobgardirlar.
Har doim ham mualliflarning fikrlari tahririyat nuqtai nazarini ifodalamaydi va nashr etilgan ma’lumotlarning haqiqiyligi uchun javobgar emas.
Jurnal tahririyati mualliflar va/yoki uchinchi shaxslar va tashkilotlarga maqolaning e’lon qilinishi natijasida yetkazilishi mumkin bo‘lgan zarar uchun javobgar emas.

ВНИМАНИЕ!

При использовании материалов журнала необходимо указывать источник
Авторы статей несут ответственность за содержание статей и за сам факт их публикации.
Редакция не всегда разделяет мнения авторов и не несет ответственности за недостоверность публикуемых данных.
Редакция журнала не несет никакой ответственности перед авторами и/или третьими лицами и организациями за возможный ущерб, вызванный публикацией статьи.

ATTENTION!

When using journal materials, you must indicate the source.
The authors of the articles are responsible for the content of the articles and for the very fact of their publication.
The editors do not always share the opinions of the authors and are not responsible for the unreliability of the published data.
The editorial board of the journal does not bear any responsibility to the authors and / or third parties and organizations for possible damage caused by the publication of the article